

**VZDELÁVANIE NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE**

© Ján Cangár, 1996

HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ

Situácia v rokoch 1918-1938

V dejinách Európy, jej geografického a politického usporiadania prelomovým medzníkom začiatkom 20. storočia bola prvá svetová vojna. Po nej sa rozpadli mnohonárodné ríše a vznikli nové štáty. Zakončenie národno-emancipačného procesu však neznamenal vytvorenie "čistých" národných štátov. Predovšetkým v strednej Európe vo všetkých štátoch existovali národnostné menšiny. V celom priestore nebolo národného štátu.¹ V stredoeurópskych štátoch žili početné zoskupenia národnostných menšín - v **Poľsku 34%**, v **ČSR 33%**, v **Juhoslávii 15%**, v **Rumunsku a Maďarsku 12%**, v **Rakúsku 8%**, v **Bulharsku 15,30%**, v **Grécku 20%**, v **Estónsku 10%**, v **Lotyšsku 25%**, v **Litva 29%**.² Čisto národnostné neboli ani štáty západnej Európy, či Rusko.

Zásadný význam pre postavenie menšín mali mierové rokovania v Saint Germain en Laye v roku 1919. Rozhodovali o spôsobe ochrany minorít v jednotlivých štátoch, ale k posudzovaniu otázok ochrany menšín nepostupovali v jednotlivých štátoch rovnako. Do skupiny, ktorá bola zaviazaná chrániť minority mierovými zmluvami, patrili **ČSR, Juhoslávia, Rumunsko, Poľsko, Maďarsko, Rakúsko a Bulharsko**.³ Preto počas rokovaní zástupca Československa E. Beneš poukázal na to, že počas rokovania sa vytvorili tri skupiny štátov:

- 1. Tie, ktoré na seba nevzali záväzky ochrany menšín (predovšetkým víťazné veľmoci).*
- 2. Tie, ktoré vyjednávajú (Estónsko, Lotyšsko).*
- 3. Tie, ktoré podpísali zmluvu a majú povinnosti.*

Preto Beneš požadoval, aby záväzky platili rovnako pre všetkých.⁴

Spoločnosť národov prijala na ochranu minorít záruky. Jej **Rada a Stály Dvor** dohliadali na uskutočňovanie záruk a riešili spory, **Sekretariát SN** dohliadal najmä na situáciu v **ČSR a Poľsku**.⁵

Keď **28. októbra 1918** vznikol nový štát - **Česko-Slovenská republika**, jej politický systém vychádzal zo zásad definovaných vo **Washingtonskej deklarácii**, ktorá zaručovala občanom a národnostným menšinám pomerné zastúpenie v štátnych orgánoch nového štátu. Česko-Slovenská republika bola tiež mnohonárodnostný štát.

Národnostné pomery v Československej republike

Národnosť	Počet obyvateľov	Percento
československá	8.760.937	65.51%
ruská	461.849	3.45%
nemecká	3.123.568	23.36%
maďarská	745.431	5.57%
židovská	180.855	1.35%
poľská	75.853	0.57%

Prameň: Hajn,A.: Problém ochrany menšín, Orbis, Praha 1923

Národnostné pomery na Slovensku

Národnosť	Počet obyvateľov	Percento
československá	2.025.003	67.48%
ruská	88.970	2.97%
nemecká	145.844	4.85%
maďarská	650.547	21.68%
židovská	73.628	2.45%
poľská	6.059	0.20%

Prameň: Hajn, A.: Problém ochrany menšín, Orbis, Praha 1923

Postavenie menšín garantovala **Zmluva medzi čelnými mocnosťami spojenými a združenými a Československom zo Saint Germain en Laye z 10. októbra 1919.**⁶ Jej zásady boli premietnuté aj do **Ústavnej listiny ČSR z roku 1920.** Hlava VI. Ochrana menšín národných, náboženských, rasových deklaruje rovnosť občanov ČSR, rovnaké občianske a politické práva, voľnosť vo využívaní jazyka, právo na vyučovanie v materinskom jazyku, právo na alikvotné financie na výchovu, náboženstvo a charizmu a v § 134 sa uvádza, že odnárodňovanie je trestné.⁷ Na druhej strane ústava nestanovila jazykovým skupinám žiadny podiel v štátnej správe podľa pomernej početnosti.⁸ Súčasne s ústavnou listinou bol schválený aj **Jazykový zákon č. 122/1920,** ktorý stanovoval, že úradný a štátny jazyk je československý jazyk.⁹ Zákon súčasne definoval aj používanie jazyka menšín. Pre Podkarpatskú Rus v zmysle § 6 stanovil právo upraviť kompetencie snemom Podkarpatskej Rusi.¹⁰

Ochrana národnostnej príslušnosti bola zabezpečená trestnou ochranou proti odnárodňovaniu, a to aj v školách, proti útlaku, prepusteniu z práce i nežiadúcemu občianstvu, ako aj ochranou cudzích štátnych a domácich štátnych príslušníkov proti nerovnosti. Československý právny poriadok definoval pojem **československý národ**¹¹, a v tej súvislosti aj jazykové právo a **jazyk československý.**¹² Pre **Podkarpatských Rusínov** bola ustanovená **autonómia**¹³ a možnosť používať svoj jazyk aj v Národnom zhromaždení. Jazyk národnostných menšín požíval ochranu pri styku so štátnou mocou, s úradmi, so zastupiteľskými orgánmi, samosprávou a verejnými korporáciami. Školské a kultúrne právo národnostné charakterizovalo školy národností, jazyk ako predmet, národnosť detí, zriaďovanie a administráciu národnostných škôl. Personálna národnostná autonómia definovala v školstve postavenie samosprávy, činnosť obecných knižníc, služobný pomer vysokoškolských učiteľov, národnostná autonómia teritoriálne vymedzovala kompetencie Podkarpatskej Rusi.¹⁴

Česko-Slovenská republika prijala k ochrane menšín ďalšie zákony - č. 189/1919 o školách národných a súkromných¹⁵, č. 430 /1919 o obecných verejných knižniciach¹⁶, č. 236/1920 o nabodúbaní a zbavovaní štátneho občianstva a domovskom práve,¹⁷ č. 592/1920 o sčítaní ľudu (slobodná voľbu národnosti na základe jazyka),¹⁸ č. 266/1920 o názvoch miest, obcí, osád, ulíc i označovaní obci miestnymi tabuľkami a číslovanie domov¹⁹ v jazyku menšín pri 20% občanov národnosti. Ďalšie normy riešia spôsobilosť učiteľov (zákon č. 276/1920), povinné predmety v školách (na národnostných školách sa ako nepovinný môže vyučovať československý jazyk).²⁰ Podľa Zákona č. 292/1920 menšinové školy nepodliehali miestnym alebo župným školským

radám, ale mohli si zriadiť miestne školské výbory, ktorých pôsobnosť určilo vládne Nariadenie vlády č. 605/1920 o školských radách pre menšinové školy. Zákon č. 50/1923 na ochranu republiky pokladá útoky proti národnosti za trestný čin.²¹

V Česko-Slovenskej republike existovala myšlienka **autonómie Slovenska** od polovice roku 1919²². Bola prezentovaná ako spôsob sebareflexie a záujmov Slovenska v podobe samosprávy, ako aj v rovine sebareflexie národnostných menšín, ktoré tým hľadali prostriedky na zachovanie vlastnej identity.²³ Z tohto pohľadu bolo na Slovensku špecifické postavenie **maďarskej menšiny**. Aj keď bola v júni 1920 uzatvorená zmluva medzi Československou republikou a Maďarskom, existovala tu trauma zo zmeny postavenia vládnúceho národa na menšinu, čo bolo prezentované ale aj vnímané ako nacionálna degradácia a kultúrny šok.²⁴ Preto už pomerne skoro dochádza k formovaniu nacionálne orientovaných strán - už vo voľbách 1920. Maďarské strany - Krajinsko-socialistická strana a Maloroľnícka strana (od roku 1925 Maďarská národná strana)²⁵ - požadovali pre Maďarov uplatnenie sebaurčovacieho práva. Na druhej strane v roku 1922 podporovali požiadavku na autonómiu Slovenska, čím chceli eliminovať český vplyv. Otázky Rusínov riešila Hlava XIX Vládneho nariadenia č. 17/1926,²⁶ ale napriek tomu ešte v roku 1919 sa Česká akadémia zmieňovala o **Rusínoch ako Ukrajincoch**.²⁷ Osobitné bolo aj postavenie **Rómov**. V Československej republike neboli evidovaní ako národnosť. Ich postavenie riešil zákon o potulných Cigánoch z roku 1927.²⁸

Situácia v rokoch 1938-1948

Problematiku postavenia menšín v Česko-Slovensku, ako aj praktické uplatňovanie ich ústavných právovplyvňovala medzinárodná situácia. Výrazný vplyv získavalo Nemecko, najmä po nástupe Hitlera k moci v roku 1933. Aktivita **nemeckej menšiny** sa začína prejavovať nielen v českých Sudetoch, ale aj na Slovensku. Vzniká Karpatonemecká strana.²⁹ Tento vývoj však aktivizoval aj **maďarskú menšinu**. V roku 1936 dochádza k zjednoteniu maďarských menšinových strán do Zjednotenej maďarskej strany.³⁰ Vývoj vyústil v marci 1938 do vytvorenia bloku menšinových strán.³¹ V roku tiež 1938 vrcholia slovenské autonomistické požiadavky. Po Mníchove prijíma Národné zhromaždenie ČSR v novembri **Ústavný zákon 299/1938 o autonómii Slovenska**.³² Je ustanovená Slovenská krajinská vláda, ako úradný a vyučovací jazyk je stanovený jazyk slovenský, resp. pre občanov českej národnosti jazyk český. Menšinové práva sú nedotknuté.

V marci 1939 bol Slovenským snemom schválený **Ústavný zákon 185/1939 - Ústava Slovenskej republiky**.³³ Tá deklaruje štátnu moc slovenského národa prostredníctvom HSLS, pričom národnostná skupina môže mať zastúpenie v sneme cez svoju stranu. Občania sú rozdelení do 6 stavov. Hlava VIII, uvádza, že "treba mať náležitý ohľad na záujmy inonárodných skupín"³⁴, deklarovaná je rovnosť občanov (aj národností), voľba národnosti, trestnosť protinárodnostnej činnosti, možnosť kultúrnej a politickej činnosti a styku s materským národom a možnosť používania jazyka menšín v školách a v živote § 95 však požaduje reciprocitu: "**Práva národnostných menšín, uvedené v ústave, platia natoľko, nakoľko také isté práva v skutočnosti používa i slovenská menšina na území materského štátu príslušnej národnostnej skupiny**"³⁵.

Podľa sčítania obyvateľov v roku 1940 mala Slovenská republika spolu **2.653.053 obyvateľov**. Z nich bolo **85% slovenskej národnosti, 80.000 Čechov, 130.000 Nemcov, 79.000 Ukrajincov, 67.000 Maďarov, 89.000 Židov, 30.000 Rómov**.³⁶ Nemeckú menšinu zastupovala **Deutsche Partei** (60 000 členov), ktorá mala v sneme 3 poslancov, zástupcu v štátnej rade a

zvláštny sekretariát. Maďarská strana na Slovensku mala v sneme 1 poslanca. Ukrajinci nemali stranu a zastupoval ich 1 poslanec.³⁷

V septembri 1941 prijíma slovenská vláda nariadenie 198/1941 tzv. **Židovský kódex**³⁸ - "jeden z najkrutejších protižidovských zákonov v novodobých dejinách Európy"³⁹, proti ktorému protestoval aj Vatikán⁴⁰. Na jeho základe v marci 1942 odchádza zo Slovenska prvý transport. Do októbra 1942 bolo deportovaných 57 628 židov, z ktorých sa po vojne vrátilo len 800. Za každého dostala vláda 500 ríšskych mariek - 5000 korún. Od septembra 1944 prebiehala druhá vlna deportácií. Bolo deportovaných okolo 14 000 židov.⁴¹ Rasové zákony postihli aj ďalšiu skupinu obyvateľov - **Rómov**, ktorí boli zaradení do dvoch kategórií Cigánov - usadených i kočovných. Ale uplatňovanie týchto zákonov voči obom skupinám nebolo rovnaké. Obe komunity boli vnímané negatívne. Pokiaľ sa však Rómovia mohli prihlásiť k hocijakej národnosti, Židia povinne podľa konfesie - len k Židom. Protižidovské opatrenia boli prijímané celoštátne, protirómske regionálne, proti Židom ich realizovali Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy, proti Rómom žandári. Židia boli vylučovaní z práce, Rómovia boli trestaní za vyhýbanie sa práci. Slovenský štát mal v plánoch aj vytvorenie koncentračných táborov pre Rómov, ale sa neuskutočnili.⁴²

Osobitnú kapitolu v riešení postavenia národnostných menšín majú tzv. **Benešové dekréty**.⁴³ (*Pozri tabuľku Benešove dekréty*).

Prvým dekrétom č. 1/1940⁴⁴ z roku 1940 bola zriadená Štátna rada ako poradný orgán prezidenta. Dekrét č. 2/1940⁴⁵ ustanovoval práva prezidenta vydávať dekréty. Jednou zo zásadných otázok, ktoré musel riešiť Beneš i vláda, bol problém menšín, najmä nemeckej a maďarskej. Už v roku 1943 presadzuje Beneš tézu o kolektívnej vine rovnako u Nemcov ako aj Maďarov.⁴⁶ Memorandum československého ministerstva zahraničných vecí z 23.11.1944 navrhuje riešenie otázky Nemcov a Maďarov ako nepriateľov výmenou obyvateľstva.⁴⁷ Odmietavý postoj voči takémuto riešeniu zaujali ako USA, tak aj Veľká Británia. ZSSR proti transferu nemal námietky.⁴⁸ Otázky výmeny obyvateľstva mali byť riešené so zámerom zrušenia štátneho občianstva, majetkovým postihom, odmietnutím kolektívnych menšinových práv. Voči takémuto riešeniu mali v roku 1945 námietky USA i Veľká Británia. Ani Manifest SNR zo 4.2.1945 nerátal s transferom - vysťahovať z Československa bolo treba iba exponentov, ktorí prišli na naše územie po roku 1938.⁴⁹ Košický vládny program v VII. kapitole tiež deklaroval kolektívnu zodpovednosť všetkých Maďarov, okrem antifasistov.⁵⁰

Politika štátu v zmysle Košického vládneho programu voči nemeckej a maďarskej národnosti bola dvojaká. Dekrét č. 33/1945⁵¹ stanovoval spôsob uznávania občianstva, občianstvo ČSR pred Mnichovom bolo potvrdené u antifasistov a odbojárov. U ostatných bude občianstvo zrušené, ale môžu znova optovať pre ČSR. Odsúdení mali byť zbavení občianstva a vypovedaní. Prist'ahovaní po r. 1938 mali byť vykázaní ihneď.⁵² Ďalšie dekréty hovorili o konfiškácii majetku Nemcov, Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov českého a slovenského národa⁵³, o neplatnosti niektorých majetkovoprávných aktov z doby neslobody⁵⁴, o konfiškácii nepriateľského majetku⁵⁵, o zavedení národnej správy majetku osôb štátne nespoľahlivých⁵⁶ (osobami štátne nespoľahlivými boli všetky osoby nemeckej a maďarskej národnosti bez výnimky). Dekrét č. 28/1945⁵⁷ riešil osídlenie poľnohospodárskej pôdy Nemcov, Maďarov a iných nepriateľov štátu českými, slovenskými a inými slovanskými poľnohospodármi. Všetky dekréty boli dodatočne schválené Dočasným národným zhromaždeným.

Na Slovensku všetky dekréty neplatili, ale bolo prijaté Nariadenie SNR 5/1944 o poštátnení školstva a Nariadenie 6/1944 o úprave školstva nemeckej a maďarskej národnostnej menšiny a o boloslužobnej reči⁵⁸. Dňom nadobudnutia účinnosti boli zrušené školy všetkých kategórií, zriadených do 6.10.1938 a zákaz výkonu bohoslužieb v nemčine a maďarčine. Odsun Maďarov v rokoch 1945-48 bol riešený 4 spôsobmi. Zo Slovenska museli odísť občania maďarskej národnosti:

1. Ktorí prišli na slovenské územie po Viedenskej arbitráži.

2. Čo kolaborovali s fašistami, a to podľa princípu kolektívnej viny.

3. Ktorí museli odísť do Čiech, do pohraničia (Sudety), ale to sa týkalo aj ostatných občanov. (Dekrét č. 28/1945)

4. Ktorí boli vymenení za maďarských Slovákov (repatrianti).⁵⁹

27.2.1946 je podpísaná **dohoda ČSR a Maďarska**, ktorá rieši otázky menšín dobrovoľným návratom a výmenou.⁶⁰ V lete roku 1946 sa na parížskej konferencii riešil transfer 200 000 Maďarov⁶¹. Začala pracovná mobilizácia Maďarov do Čiech, ale týkala sa aj Slovákov. Preto ju nebolo možné považovať za deportácie. 10.2.1947 bolo v Paríži podpísané definitívne znenie mierovej zmluvy a uzavreté diplomatické styky medzi Československom a Maďarskom. Zmluva uznala nulitu viedenskej arbitráže z roku 1938 a obsahovala garanciu hraníc. V októbri 1948 boli zákonom priznané občianske práva aj Maďarom, ktoré nadobudlo platnosť 15.9.1947. 21.12.1948 sa uskutočnil posledný transport s Maďarmi.⁶²

Smerom k rómskej menšine bola štátna politika od roku 1945 zameraná na koncepciu integrácie Rómov do spoločnosti, čo v praxi znamenalo sociálnu asimiláciu prostredníctvom riadeného rozptylu, najmä do Čiech.⁶³

Situácia v rokoch 1948-1989

10.12.1948 VZ OSN schválilo **Deklaráciu ľudských práv**, kde čl. 2 hovorí o zákaze diskriminácie. Nová **Ústava Československej republiky z r. 1948** deklarovala ľudovodemokratické zriadenie, rovnoprávnosť občanov, a teda aj menšín maďarskej, nemeckej, poľskej a ukrajinskej (rusínskej). To sa odrazilo aj legislatívnych úpravách školského systému. V roku 1948 bol schválený aj tzv. **školský zákon**,⁶⁴ ktorý zavádzal jednotnú školskú sústavu pre všetkých obyvateľov, teda aj pre menšiny. To umožnilo, aby už v roku 1949 vznikali prvé učebnié plány pre maďarské odbočky základných škôl.⁶⁵

V roku **1953** bola schválená **nová školská sústava**, ktorá vo výchove a vzdelávaní deklarovala ústavné zásady. **Školský zákon 186/1960** zavádzal výchovu k marxizmu-leninizmu a komunistickú výchovu. Ako vyučovací jazyk označuje jazyk český a jazyk slovenský a 2 ako materinské jazyka označuje aj jazyk maďarskej, ukrajinskej, poľskej národnosti. Umožňuje dvojjazyčné vyučovanie, okrem materinského jazyka aj v jazyku českom alebo slovenskom.⁶⁶ **Ústavný zákon o čs. federácii z roku 1968** riešil postavenie a vzťah slovenského a českého národa. Naň nadväzoval **Ústavný zákon 144/1968 o postavení národností v ČSSR**⁶⁷, ktorý deklaroval ako národnosti maďarskú, nemeckú, poľskú a ukrajinskú (rusínsku) menšinu a proklamuje zabezpečenie ich "všestranného rozvoja".

Rómovia neboli považovaní za národnostnú menšinu. Zákon 74/1958 o trvalom usídlení kočujúcich a polokočujúcich osôb (asi 5-10% Rómov kočovala⁶⁸) riešil ich sociálny status. Ešte v

roku 1961 neboli Cigáni označení ako národ, alebo národnosť.⁶⁹ V roku 1968 bol založený Zväz Cigánov - Rómov, ale v roku 1973 došlo k jeho likvidácii. Ešte aj v roku 1976 boli publikované názory, že Rómovia nie sú národ⁷⁰.

Aj keď zavedenie novej výchovnovzdelávacej sústavy v roku 1976 v postavení menšín neprineslo nič nového a v podstate zachovávalo vysoký štandard národnostnej politiky v Československu,⁷¹ legislatívne zmeny po roku 1948 vytvorili národnostným menšinám priestor a podmienky aj pre **rozvoj kultúrnych aktivít a neskôr aj spolkového života**. Najmarkatnejšie sa to prejavilo v aglomeráciach, kde žili **maďarská a ukrajínska (resp. rusínska) národnostná menšina**, t.z. na južnom a východnom Slovensku. Vznikli divadelné súbory - Jókaiho divadlo v Komárne a Ukrajinské národné divadlo (neskôr premenované na Divadlo A.Duchnoviča) v Prešove, boli vytvorené folklórne súbory - Mladé srdcia - poloprofesionálny maďarský súbor piesní a tancov, na východnom Slovensku Podduklianský súbor piesní a tancov. Vznikli múzeá - Podunajské múzeum v Komárne a Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Na južnom a východnom Slovensku boli zakladané aj národnostné knižnice, napr. v Komárne, Prešove, vo Svidníku, pričom väčšina knižného fondu bola v ukrajinskom a maďarskom jazyku. Pri uskutočňovaní národnostnej politiky do roku 1989 významnú úlohu zohrávala aj národnostná tlač. Dôležité postavníe malo vydavateľstvo Madách, ktoré vydávalo pôvodnú maďarsku, ale aj prekladovú slovenskú a českú literatúru. Súčasne bola pozornosť venovaná aj vydávaniu učebníc pre národnostné menšiny. Slovenské pedagogické nakladateľstvo ako monopolný vydavateľ učebníc na Slovensku malo oddelenie maďarskej literatúry a v Prešove oddelenie ukrajinskej literatúry a učebníc, ktoré spolupracovalo s ukrajinským vydavateľstvom Karpaty v Užhorode. Súčasne bola vydávaná aj národnostná tlač (v roku 1991 17 maďarských a 3 ukrajinské periodiká). Spolkový život sa sústreďoval v Csemadoku - Demokratickom zväze Maďarov v ČSFR so sídlom v Bratislave a Zväz Rusínov - Ukrajincov v ČSFR (predtým Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich) v Prešove. Všetka táto činnosť národnostných menšín bola výrazne dotovaná finančnými prostriedkami zo štátneho rozpočtu.

TABUĽKA: BENEŠOVE DEKRÉTY

P.č.	Názov dekrétu	Publikované	Zmeny	Zánik platnosti
1	Ústavný dekrét z 21.7.1940 o ustanovení Štátnej rady ako poradného zboru dočasného štátneho zriadenie ČSR	č.1/1940 Úradný vestník.	Ústavné dekréty č.3/1942 a č. 12/1942m Úr.vest.	Štátna rada zrušená úst.dekrétom č. 13/1944, Úr.vest.
2	Ústavný dekrét z 15.10.1940 o dočasnom výkone moci zákonodarnej	č.2/1940 Úr.vest. č.20/1945 Zb.		28.10.1945 (Ustanovenie Dočasného národného zhromaždenia)
3	Dekrét z 26.10.1940, ktorý upravuje verejné vyhlásenia novo vydávaných právnych ustanovení československej vlády	č.4/1940 Úr.vest.		
4.	Ústavný dekrét z 3.8.1944 o obnovení právneho poriadku. Podľa štavného dekrétu č.22/1945 Zb. vyhlásený pod č. 30/1945	č. 11/1944 Úr.vest.	Zákon č. 12/1946, (oprava tlač.chyby č. 74/1947 Zb.), úst. zákon č. 72/1947 Zb.	
5.	Ústavný dekrét z 11.10.1944 o dobe trvania Štátnej rady	č. 13//1944 Úr.vest.		
6.	Dekrét z 1.2.1945 o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch	č. 6/1945 Úr.vest.		
7.	Dekrét z 19.5.1945 o neplatnostimniektorých majetkovo-právnych rokovaní z doby neslobody a o národnej správe majetkových hodnôt Nemcov, Maďarov, zradcov a kolaborantov a niektorých organizácií a ústavov	č. 5/1945 Zb.		

8.	Dekrét z 19.5.1945 o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch	č. 16/1945 Zb.	zákon č. 22/1946 Zb., zákon č. 149/4946 Zb., zákon č. 245/1946 Zb., zákon č. 33/1948 Zb.	zákon č. 33/1948 Zb.,
9.	Dekrét z 21.6.1945 o konfiškácii a urýchlenom rozdelení majetku Nemcov, Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov českého a slovenského národa	č. 12/1945 Zb.	zákon č. 80/1947 Zb., zákon č. 98/1950 Zb., zákon ČNR č. 243/1922 Zb.	
10.	Dekrét z 2.8.1945 o osídlení poľnohospodárskej pôdy Nemcov, Maďarov a iných nepriateľov štátu českými, slovenskými a inými slovanskými poľnohospodármi	č. 28/1945 Zb.	zákon č. 90/1947 Zb.	
11.	Ústavný dekrét z 2.8.1945 o úprave československého štátneho občianstva osôb národnosti nemeckej a maďarskej	č. 33/1945 Zb.		podľa ústavy 1948 stratil povahu ústavného dekrétu (zákona)
12.	Dekrét z 19.6.1945 o pracovnej povinnosti osôb, ktoré boli zbavené československého štátneho občianstva	č. 71/1945 Zb.		zákon č. 65/1965 Zb.

Prameň: Mikule, V.: Přehled vybraných dekretů prezidenta republiky a jejich právního stavu, In: Jich, K., Kaplan, K.: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Dokumenty I, II, Ústav pro soudobé dějiny AV ČSR, Doplněk, Brno 1995, s. 1032-1037

Pramene a literatúra

- ¹Kováč,D.: Národnostné menšiny na križovateke medzi vnútornou a zahraničnou politikou, In *Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva*, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s.262
- ²Chmelař,J.: Národnostní minority v evropských státech, In Hajn,A.: *Problém ochrany menšin*, Orbis, Praha 1923, s. 303
- ³Hajn,A.: *Problém ochrany menšin*, Orbis, Praha 1923, s. 60
- ⁴Tamtiež, s. 170
- ⁵Tamtiež, s. 259
- ⁶Sobota,E.: *Národnostní právo československé*, Nakladatelství Bravič a Novotný, Brno 1927, s. 132-138
- ⁷Tamtiež, s.71-74
- ⁸Kuklík,J.: *Postavení občana v ústavách středoevropských států po první světové válce*, In *Občan-národ-stát, Vznik nových států v Evropě na začátku 20.století*, zborník prednášok zo seminára Rady Európy, PedFUK Praha, 1996, s. 60
- ⁹Sobota,E.: *Národnostní právo československé*, Nakladatelství Bravič a Novotný, Brno 1927, s.75-89
- ¹⁰Tamtiež, s. 21-44
- ¹¹Kuklík,J.: *Postavení občana v ústavách středoevropských států po první světové válce*, In *Občan-národ-stát, Vznik nových států v Evropě na začátku 20.století*, zborník prednášok zo seminára Rady Európy, PedFUK Praha, 1996, s. 59
- ¹²Sobota, E.: *Národnostní právo československé*, Nakladatelství Bravič a Novotný, Brno 1927, s. 21-44
- ¹³Tamtiež, s.48-49
- ¹⁴Tamtiež, s. 44-49
- ¹⁵Tamtiež, s.53-64
- ¹⁶Tamtiež, s. 64-68
- ¹⁷Tamtiež, s. 90
- ¹⁸Tamtiež, s. 108-110
- ¹⁹Tamtiež s. 126-130
- ²⁰Podľa § 1 ods.2 a § 2 ods.2 zákona č. 266/1922 o doplnení zákona o školách sa na národnostných školách ako nepovinný môže vyučovať československý jazyk.
- ²¹Sobota, E.: *Národnostní právo československé*, Nakladatelství Bravič a Novotný, Brno 1927, s. 142-143
- ²²Zelenák , P.: *Autonómia a maďarská otázka na Slovensku v 20.a 30. rokoch*, In: *Soudobé dějiny I/6*, s.738
- ²³Tamtiež, s. 738
- ²⁴Tamtiež s.739
- ²⁵Tamtiež, s. 744
- ²⁶Sobota, E.: *Národnostní právo československé*, Nakladatelství Bravič a Novotný, Brno 1927, s. 153-193
- ²⁷Haraksim,L.: *Národní identita Rusinův na východnom Slovensku*, In: *Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva*, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 206
- ²⁸Mann. A.B.: *Formovanie etnickej identity Rómov na Slovensku*, In: *Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva*, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s.46
- ²⁹Kováč, *Národnostné menšiny na križovateke medzi vnútornou a zahraničnou politikou*, In *Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva*, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 14
- ³⁰Deák, L.: *Maďarská menšinová politika v Česko-Slovensku v čase Mníchova*, In: *Národnosti na Slovensku*, Veda, Bratislava 19, s. 59
- ³¹Tamtiež, s. 60
- ³²Sbírka zákonů a nařízení států československého, Částka 99, 23.11.1998
- ³³Slovenský zákoník, Čiastka 41, vydaná 31.7.1939,ročník 1939
- ³⁴Tamtiež, s. 381
- ³⁵Tamtiež, s 384
- ³⁶Kamenec, I.: *Slovenský štát*, Anomal, Praha 1992, s. 25
- ³⁷Tamtiež, s. 33
- ³⁸Kamenec, *Po stopách tragédie*, Archa, Bratislava 1991, s. 125
- ³⁹Tamtiež, s. 125
- ⁴⁰Tamtiež, s. 130
- ⁴¹Kamenec, "Židovská" karta v politike slovenského štátu, rukpis prednášky
- ⁴²Kamenec, *Holocaust na Slovensku*, rukopis prednášky

⁴³**Poznámka:**

5. októbra 1938 sa Beneš vzdal prezidentského úradu, 27. októbra bolo schválené opatrenie Stáleho výboru Národného zhromaždenia č. 253/1938 o pozbavení mandátov poslancov iných národností než českej, slovenskej alebo rusínskej. 22. novembra 1938 bola vyhlásená autonómia Slovenska. Súčasne Beneš po nátlaku Nemcov a niektorých domácich síl opustil republiku. 30. novembra bol za prezidenta okliešteného Československa zvolený Hácha. Rozbitie republiky bolo dovŕšené v marci 1939 - 14.3. bola vyhlásená Slovenská republika, o deň neskôr Protektorát Čechy a Morava.

Problém platnosti abdikácie a nepretržitosti funkcie prezidenta Beneša až do potvrdenia úradu Dočasným národným zhromaždením v roku 1945 súvisí s problémom platnosti Mníchovskej zmluvy. Beneš ako predstaviteľ zahraničného odboja sa snažil o uznanie kontinuity československého štátu od roku 1920 podľa vtedajšej ústavy. Keďže bola v roku 1941 mocnosťami (Veľkou Britániou, ZSSR, USA a Čínou) uznaná dočasná exilová vláda na čele s Benešom a tým de facto aj neplatnosť Mníchovskej dohody, je sporná aj abdikácia Beneša, pretože bola vynútená.

Tento problém úzko súvisí s kauzou tzv. platnosti či neplatnosti Benešových dekrétov. V dôvodovej správe k prvému dekrétu sa uvádza, že vydávanie dekrétov je prechodným riešením až do zvolenia nového parlamentu, majú sa nimi riešiť iba nevyhnutné otázky a majú znamenať len minimálne zásahy do ústavy z roku 1920. Po vojne mali byť dekréty dočasne schválené Národným zhromaždením.

Dekrétov bolo niekoľko stovák. Mohli byť vydávané len k návrhu vlády a s podpisom Beneša a spolupodpisom predsedu vlády, resp. členov vlády, v roku 1945 aj po dohode so Slovenskou národnou radou. Dekréty z londýnskeho obdobia riešili vydávanie dekrétov a systém štátnej moci, d'alej finančné otázky (štátny rozpočet), ako aj vojenské záležitosti.

V roku 1945 boli vydané ďalšie dekréty :

- a) dekréty upravujúce ústavný poriadok,
- b) dekréty znárodňovacie,
- c) dekréty o občianstve a o potrestaní zradcov a kolaborantov,
- d) dekréty riešiace praktické - otázky (napr. znorodnenie filmu, zavedenie stredoeurópskeho času a p.). Všetky tieto dekréty boli dodatočne schválené v NZ v rokoch 1946-1947.

(Spracované podľa Jech,K.,Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladateľstvo DOLNĚK, Brno 1995, 1071 s.)

⁴⁴Ústavní dekrét z 27.7.1940 č. 1/1940 Úř.věst., (Státní rada zrušena úst.dekretem č. 13/1944 Úř.věst.,vyhl. č. 2/1945 Sb., prameň: Jech K.,Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladateľstvo DOLNĚK, Brno 1995

⁴⁵Ústavní dekrét z 15.10.1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárnej, č. 2/1940 Úř.věst. č. 20/1945 Sb, zánik platnosti 28.10.1945) ustavení Prozatímního Národního shromáždění, tamtiež...

⁴⁶Čierna,D.:Vzájomné súvislosti postavenia menšín v Maďarsku a na Slovensku po roku 1945, In: Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 76

⁴⁷Čierna, s.: Otázka národnostných menšín vo vzťahu medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom 1944-1948, In: Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 20

⁴⁸Tamtiež, s. 22

⁴⁹Tamtiež, s. 77

⁵⁰Čierna, Podoby česko-slovensko - maďarského vzťahu 1938 - 1949, (Východiská, problémy,a medzinárodné súvislosti), Veda, Bratislava 1992, s. 5

⁵¹ Ústavní dekrét z. 2.8.1945 o úpravě československého státního občianství osob národnosti nemecké a maďarské, č. 33/1945 Sb., podle ústavy 1948 pozbyl povahy ústavního dekretu (zákon), závažné provádějící a související předpisy - pozri tabuľku Benešove dekréty

⁵²**Poznámka:**

Jednotlivé prípady posudzovali 3 - 5 členné pritifasistické výbory, zložené z antifasistov a antinacistov, najmä českej a slovenskej národnosti. Podľa tohoto dekrétu boli zbavovaní občianstva aj občania českej, slovenskej alebo inej slovanskej národnosti, ktorí sa počas okupácie 1938-1945 uchádzali o nemeckú alebo maďarskú štátnu príslušnosť.

⁵³Dekret č. 12/1945 z 21.6.1945 o konfiskaci a urýchlenémrozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, zmeny - zákon č. 80/1947Sb., zákon č. 98/1980, zákon ČNR č. 243/1992 Sb., prameň: Jech K.,Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladateľstvo DOLNĚK, Brno 1995

⁵⁴Dekret č. 5/1945 z 19.5.1945 o neplatnosti nekteřých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, prameň:

Jech K.,Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladatel'stvo DOLNĚK, Brno 1995

⁵⁵Dekrét č. 108/1945 z 25.10.1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, zmeny zákony č. 90/1947 Sb., č. 84/1949 Sb., č. 18/1950 Sb., č. 182/1950 Sb., zákon ČNR č. 243/1992S., prameň: Jech K., Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladatel'stvo DOLNĚK, Brno 1995

⁵⁶Podľa dekrétu č. 5/1945, pozri poznámku č. 54

⁵⁷Dekrét č. 28/1945 z 20.7.1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, zmeny zákon č. 90/1947 Sb., prameň: Jech K., Kaplan.K.: Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945, Dokumenty, I,II, Nakladatel'stvo DOLNĚK, Brno 1995

⁵⁸Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady, Čiastka 2, Vadná dňa 7. septembra 1944, Ročník 1944

⁵⁹Čierna - Lantayová, D.: Podoby česko-slovensko - maďarského vzťahu 1938 - 1949, (Východiská, problémy a medzinárodné súvislosti), Veda, Bratislava 1992, s. 5

⁶⁰Čierna, D.: Vzájomné súvislosti postavenia menšín v Maďarsku a na Slovensku po roku 1945, In: Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 78

⁶¹Tamtiež, s. 79

⁶²Čierna - Lantayová, D.: Podoby česko-slovensko - maďarského vzťahu 1938 - 1949, (Východiská, problémy,a medzinárodné súvislosti), Veda, Bratislava 1992, s.19

⁶³Bačová, V. Niektoré faktory integrácie Rómov do postkomunistického spoločnosti na Slovensku, In: Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 232

⁶⁴Zákon ze dne 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), Č. 95/1948 Sb, vyhlášen dne 10. května 1948

⁶⁵Gabzdilová, S.: Problémy výuky slovenského jazyka na školách s maďarským vyučovacím jazykom po roku 1948, In Národnosti na Slovensku, zostavil Ľudovít Haraksim, Veda, Bratislava 1993, s. 100-106

⁶⁶Zákon č. 186 z 15. decembra 1960 o sústave výchovy a vzdelávania (školský zákon), Zbierka zákonov československej socialistickej republiky, ročník 1960, čiastka 82, 28.12.1960

⁶⁷Ústavný zákon „o postavení národností v Československej socialistickej republike z 27. októbra 1968, č. 144 Zb.

⁶⁸Mann,A.B.: Formovanie etnickej identity Rómov na Slovensku, In Minority v politike, Kultúrne a jazykové práva, zborník, Bratislavské sympóziu II/1991, Československý výbor Európskej kultúrnej nadácie, Bratislava 1992, s. 236

⁶⁹Tamtiež, s. 236

⁷⁰Tamtiež, s.238